

เรื่องเล่าจากภูมิซรอล.... (ที่เขาเข้าใจผิดกันเฉยๆ)

นักศึกษาประจำหมู่บ้าน*

หลังจากที่หมู่บ้านโดนบอมบ์เพราะการสู้รบระหว่างทหารไทยและกัมพูชา เมื่อวันที่ ๔-๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ที่ผ่านมา ทำให้ชาวบ้านภูมิซรอล^๑ ต่างอยู่ในอาการวิตกกังวลเกรงว่าจะเกิดเหตุการณ์ซ้ำ จึงไม่เป็นอันทำมาหากิน ไม่กล้าไปไร่

* บทความเขียนจากประสบการณ์ภาคสนามการเก็บข้อมูลวิทยานิพนธ์เรื่องการประกอบสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภูมิซรอล ของนางสาวกนกวรรณ ระลึก ระหว่างเดือนมกราคม-พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

^๑ ตามการแบ่งเขตการปกครองของกระทรวงมหาดไทย หมู่บ้านภูมิซรอลแบ่งเป็น ๓ หมู่ คือ หมู่ ๒, ๑๒ และ ๑๓ ขึ้นกับตำบลเสาธงชัย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ จากหมู่บ้านชนบทที่ผู้คนพื้นถิ่นมีวิถีชีวิตเรียบง่ายกลายเป็นที่รู้จักของคนไทยทั่วประเทศเพียงชั่วข้ามคืน จากสื่อมวลชนและสื่อในโลกออนไลน์ (social network) ถึงภาพลักษณ์ความรุนแรงของชาวบ้านที่กระทำต่อบุคคลภายนอก กล่าวคือ เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ประเทศกัมพูชาได้เสนอการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกต่อองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) สังกัดไทยได้เกิดกระแสทวงคืนปราสาทพระวิหาร จากกลุ่มคนที่นิยมตัวเองว่าเป็นคนไทยรักชาติ หลายกลุ่มในรูปแบบต่างๆ เช่น การชุมนุมประท้วง การยื่นหนังสือต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเดินทางไปประกาศเจตนารมณ์ทวงคืนปราสาทพระวิหารจากประเทศกัมพูชาในพื้นที่ชายแดนและกลุ่มคนดังกล่าวได้ถูกต่อต้านจากชาวบ้านภูมิซรอล โดยชาวบ้านให้เหตุผลว่าการกระทำเช่นนั้นอาจมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตอันเคยปกติสุขของพวกเขา ปราบปรามการขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับกลุ่มคนไทยรักชาติเกิดขึ้น เป็นระยะอย่างต่อเนื่องยืดเยื้อเรื่อยมากว่า ๓ ปี (๒๕๕๑-๒๕๕๓) จนเมื่อวันที่

ไปนา หรือแม่ไปเกี่ยวหญ้าคา เพราะแหล่งทำมาหากินนั้นอยู่ใกล้แนวรบและเป็นพื้นที่ความขัดแย้งแห่งรัฐ เทศกาลสงกรานต์ที่เคยเป็นวันเวลาแห่งความรื่นรมย์ ปีนี้ค่อนข้างเงียบเหงามีชาวบ้านออกมาแห่ดอกไม้ก่อกองทรายบ้างประปราย ความทุกข์ใจเริ่มมีมากขึ้นเมื่อเกิดสถานการณ์การสู้รบระหว่างทหารไทยและกัมพูชา ที่จังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๔ เป็นต้นมา ยังไม่มีที่ท่าว่าจะสงบ ซึ่งหากการปะทะของทหารขยายขอบเขตมาด้านชายแดนของจังหวัด ศรีสะเกษ บ้านภูมิซรอลเป็นด่านแรกที่ได้รับผลกระทบอย่างแน่นอน เพราะชุมชนอยู่ห่างเขาพระวิหารเพียง ๑๐ กิโลเมตร

บ่ายแก่ๆ ของวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๔ มีเครื่องบินรบบินส่งเสียงดังกระหึ่มอยู่เหนือหัวคนบ้านภูมิซรอล แต่ละคนต่างเงยหน้าแหงนมองด้วยความสงสัยว่า เป็นเครื่องบินลาดตระเวนหรือว่าซ้อมรบหรือว่าเกิดอะไรขึ้นกันแน่ ก่อนที่ชาวบ้านจะได้ข้อสรุปว่าอย่างไร มีเสียงระเบิดและเสียงปืนดังขึ้นเกินคำบรรยายว่า ดังแค่ไหนมีเสียงบางคนตะโกนบอกว่าดังมาจากด้านภูมูมะเขือ ประสพการณ์ชีวิตอันบอบช้ำเหมือนตายแล้วเกิดใหม่เป็นสัญชาตญาณสั่งให้ทุกคนวิ่งเข้าเบมเป็นอันดับแรก ขณะที่นักศึกษาประจำหมู่บ้านยังนั่งนิ่งมึนงงเพราะตั้งแต่เกิดมา ยังไม่เคยตกอยู่ในสถานการณ์แบบนี้^๒ มีชาวบ้านวิ่งมาตบไหล่เรียกสติ “เข้าเบมครับ เข้าเบม!” พร้อมชี้ไปยังเกอร์อันใกล้ที่สุด วงสนทนาแตกกระจายทั้งคนเฒ่าคนแก่ คนหนุ่มคนสาวหอบลูกจูงหลานวิ่งไปจุดหมายเดียวกัน คือบังเกอร์หรือเบมตามคำเรียกของชาวบ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ใช้ร่วมกันอีกแห่งหนึ่ง

๔-๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ เกิดการปะทะกันระหว่างทหารไทยและทหารกัมพูชา ส่งผลให้พื้นที่ทางการเกษตรและบ้านเรือน ตลอดจนโรงเรียนเสียหาย ทำให้ชาวบ้านต้องอพยพออกจากหมู่บ้าน ชาวบ้านได้กลับเข้าหมู่บ้านอีกครั้งกลางเดือนกุมภาพันธ์ แต่ก็อยู่ด้วยความหวาดผวา จนกระทั่งในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๕๔ ที่ผ่านมามีเหตุที่ทำให้ชาวบ้านต้องอพยพอีกครั้ง ตามบทความที่นำเสนอในครั้งนี้

^๒ ในระหว่างเก็บข้อมูลอยู่ในหมู่บ้าน นอกจากชื้อเล่นแล้วชาวบ้านเรียกผู้เขียนแตกต่างกันออกไปตามแต่ว่าเราจะพบกันในสถานการณ์ไหน บางวันไปช่วยงานหรือสังเกตการณ์ที่สถานีอนามัย ตกเย็นชาวบ้านจะเรียกผู้เขียนว่าคุณหมอ เป็นต้น นักศึกษาประจำหมู่บ้านเป็นหนึ่งในสมณานามที่ชาวบ้านตั้งให้

ของคนที่นี่ เสียงปืนและระเบิดดังอย่างต่อเนื่องกว่า ๒๐ นาที ในระหว่างที่แต่ละคนหลบอยู่ในบังเกอร์ ชาวบ้านคนที่มีรถไม่ว่าจะเป็นรถกระบะ รถไถนาหรือรถอะไรก็ตามแต่นั้นคือพาหนะที่ใช้อพยพในทันที บางคนหยิบได้ข้าวของเป็นถุงอพยพที่เตรียมไว้แล้วตั้งแต่เมื่อสองเดือนก่อนที่บ้านแตกครั้งแรกติดตัวไปด้วย บางคนไปโดยไม่ได้ใส่รองเท้า คนแก่คนแก่บางคนใส่เสื้อคอกระเช้าและผ้าถุงเป็นชุดอยู่บ้าน ไม่ได้มีสมบัติอะไรติดตัวไปเลย บางคนอายุแปดสิบไม่รู้ว่าจะเอาเร็วแรงมาจากไหนมาป็นขึ้นรถได้คล่องไม่แพ้ คนหนุ่มสาว จุดหมายต่อไปเมื่อออกจากบังเกอร์คือที่ว่าการอำเภอกันทรลักษ์ ทุกคนมุ่งหน้าเข้าเมืองทำให้รถติดยาวเหยียด ไม่ต่างจากสภาพการจราจรชั่วโมงเร่งด่วนหรือวันศุกร์สิ้นเดือนและฝนตกในเมืองหลวง

ณ ที่ว่าการอำเภอกันทรลักษ์ ชาวบ้านต่างทยอยลงจากรถและเดินไปยังหอประชุมที่เคยพักพิงเมื่อสองเดือนที่แล้ว รื้อรอยป้ายลงทะเลเบียนผู้ประสบภัยครั้งก่อนยังมีหลงเหลือให้เห็น ชาวบ้านบางคนเพิ่งนั่งลงยังไม่ทันหายเหนื่อย บางคนเพิ่งเดินไปถึงประตู แต่ก็ต้องถอยหลังกลับ เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐคนหนึ่งใส่เสื้อยืดสีตามวันอังคาร ประกาศบอกว่าเหตุการณ์ได้สงบแล้วขออย่าได้ตื่นตระหนก และขอให้กลับบ้าน มีนายทหารใส่ชุดสีดำผูกผ้าพันคอสีม่วงประกาศซ้ำว่า ทหารของทั้งสองประเทศเขาเข้าใจผิดกันเฉย ๆ ตอนนี้ทำความเข้าใจกันได้แล้วขอให้ชาวบ้านกลับบ้านมาทางไหนขอให้กลับทางนั้น และพูดเป็นภาษาอีสานยาวต่อไปอีกว่าชาวบ้านตื่นตระหนกเกินไป “อย่าพากันตื่นหลาย เข้าใจบ่ว่าทหารเข้าใจผิดกันซื่อ ๆ เบิม ๆ ๆ มีเบิมเต็มหมู่บ้านเป็นหยับบ่ฮู้จักเข้าไปหลบ” ขณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนบอกว่า มาอีกล่จะจี้เกียดหุงข้าวให้กิน ชาวบ้านกลุ่มที่โบกรถมาบอกว่าไม่มีรถกลับ ชาวบ้านบางคนไม่ยอมกลับโดยเฉพาะคนที่เคยที่อาศัยอยู่ใกล้บ้าน ๗ หลังที่โดนระเบิดถึงกับพูดว่า “เจ้าบ่ได้มาอยู่บ้านข่อยเจ้าบ่ฮู้ดอกว่ามันเป็นตายนซ้าได้” (คุณไม่ได้มาอยู่ด้วย คุณไม่รู้หรือว่ามันน่ากลัวขนาดไหน) ชาวบ้านบางคนบอกว่าหากทหารคนนั้นตายก็อย่าได้ไปเผาผี บางคนบอกว่ากลับไปตายบ้านเราเถอะอย่าให้เขาไล่เหมือนหมูเหมือนหมาเลย น่าจะพูดดี ๆ เขาหนีตายมาน่าจะให้เขาอนลั๊กคืน ให้เขาอุ้นใจค่อยกลับพรงนี้เข้าก็ได้ ไม่เลี้ยงข้าวก็ไม่ว่าจะหาซื้อกินเองขอแค่ที่นอนเท่านั้น

ชาวบ้านบางส่วนได้เดินทางกลับไป เพราะไม่อาจทนต่อความแล้งน้ำใจ ตลอดจนการจัดการปัญหาที่ไม่สมเหตุสมผลที่เกิดขึ้นได้ ขณะที่ชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งยังตั้งเล็งว่าจะกลับหรือไม่กลับดี เวลาผ่านไปกว่าชั่วโมงยังไม่มีวิธีการจัดการใดๆ นอกจากประกาศว่ามีรถพร้อมส่งกลับ เป็นที่น่าแปลกใจในเวลาต่อมา มีเจ้าหน้าที่ของรัฐมาบอกกับชาวบ้านว่า จะกลับก็ได้หรือจะค้างคืนก็ได้พร้อมก็นำเสื้อขนาดยาวมาวางไว้แล้วบอกว่าให้เอาไปปูนอน ยังไม่ทันที่ชาวบ้านจะลุกขึ้นไปหยิบเสื้อ มีรถตู้มาจอดเปิดประตูพร้อมการปรากฏกายของพ่อเมืองศรีสะเกษ ชาวบ้านถึงบางอ้อ “คันผู้ว่าบ่มาสีได้นอนสาดบ่ฮี” (ถ้าผู้ว่าราชการจังหวัดไม่มาคงจะได้นอนที่เสื่อ ก็ได้)

ความกลัวหวาดผวของชาวบ้านมีมากแค่ไหน ผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตในวิถีเดียวกันเท่านั้นจึงจะเข้าใจ ชาวบ้านบอกว่าเหนือคำบรรยายว่ากลัวมากเพียงไร เช่น จากคำบอกเล่าของลุงอายุ ๕๘ ปี หาเลี้ยงปากท้องด้วยการหาของป่าขายและรับจ้างทั่วไป วันเกิดเหตุปะทะ กำลังจับกุมมะเขือเพื่อไปหาน้ำผึ้ง เนื่องจากเชื่อการวิเคราะห์สถานการณ์ของสายลับในพื้นที่บอกว่ามีแนวโน้มที่ทหารไทยและกัมพูชาปะทะกันเพียง ๕ % ลุงเล่าว่าตอนนั้นเขาใช้เวลาประมาณ ๔ ชั่วโมง ความกลัวตายและเสียงปืนอันสนั่นหวั่นไหวทำให้ตอนลงมาทั้งเดินทั้งวิ่งไม่ถึงชั่วโมง “ตอนลงมาบ่ได้มานำทางดอกมานำชอกนำเหลือบ บินตายลงมา บ่จักเสียงปืนบ่จักเสียงระเบิดมันดังแสงเป็นตายนอฮีลือฮือลือ” (ตอนลงมาไม่ได้เดินมาตามเส้นทาง แต่เดินทางมาตามเส้นทางลัดเลาะ หนีตายลงมา ไม่ว่าจะเสียงปืนเสียงระเบิด ดังจนน่ากลัว)

คำคิ่้นนั้นชาวบ้านที่ยังไม่กลับบ้าน ต่างเล่าถึงเหตุการณ์ตอนหนีตายสู่กันฟัง บางคนพยายามเล่าให้ฟังขบขัน แต่ดูเหมือนเรื่องราวของแต่ละคนสร้างจนวนคนนอกอย่างเราๆ จำไม่ออก ท่ามกลางอากาศร้อนอบอ้าว ยุ้งกืด นอนไม่หลับ และข่าวทางโทรทัศน์ช่องต่างๆ กล่าวถึงที่มาของ เสียงปืน เสียงระเบิดและเครื่องบินเอฟ ๑๖ ลำนั้น หนึ่งในประเด็นการวิเคราะห์ของสื่อแนวชาตินิยมคือ ทหารฝ่ายไทยหรือกัมพูชาเป็นฝ่ายยิงก่อน

ในความเห็นของผู้มีอำนาจรับผิดชอบประเทศนี้อาจคิดว่าปรากฏการณ์นี้คือ conflict ไม่ใช่ war จึงมองเห็นความทุกข์ของคนเล็กคนน้อยว่าไม่ใช่เรื่องใหญ่ จริงอยู่ ปรากฏการณ์ดังที่กล่าวมาอาจไม่ใช่สงครามในความหมายทางการทหาร หากแต่เป็นสงครามของการแสวงหาอำนาจในทางการเมืองของผู้นำทั้งสองประเทศ ประสบการณ์การชีวิตของคนภูมิจรอลนั้น เป็นประวัติศาสตร์บอกเล่าอันเศร้ามาก ชีวิตคนที่นี่ผูกพันอยู่กับสงครามมาชั่วนาตาปี เช่น สงครามต่อต้านการล่าอาณานิคม สงครามเวียดนาม สงครามคอมมิวนิสต์ สงครามเขมรสามฝ่าย เรื่อยมาจนถึงสงครามแย่งชิงปราสาทพระวิหารในปัจจุบัน ผลกระทบนั้นเห็นได้เป็นรูปธรรมหลายอย่าง เช่น ชาวบ้านที่เคยทำงานเก็บกู้ระเบิดซึ่งปิดโครงการไปเมื่อ ๔ ปีที่แล้ว ยืนยันว่าทุ่นระเบิดที่เก็บกู้เฉพาะรอบๆ บ้านภูมิจรอลนั้นมีมากกว่า ๑๐,๐๐๐ ลูก ความหวังใจของคนเก็บกู้ระเบิดคือ เก็บกู้เท่าไรก็ดูเหมือนไม่มีวันหมด มีชาวบ้านพิการขาขาดเพราะเหยียบทุ่นระเบิดเพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีค่อนข้างมากอยู่แล้ว เป็นต้น

สำหรับชาวบ้านแล้วคำว่า conflict, war หรือ peace นั้น อาจเป็นคำใหญ่คำโตจับต้องไม่ได้ พวกเขาต้องการเพียงชีวิตที่สงบสุขทำมาหากินได้ปกติ ส่วนคำว่าเขาเข้าใจผิดกันเฉย ๆ นั้นกระทบชีวิตคนเล็กคนน้อยมากเพียงไร ไม่อาจประเมินค่าการสูญเสียได้ คุณยายอายุแปดสิบพุดด้วยเสียงสั่นเครือทั้งน้ำตาว่า

“หมูเจ้าเข้าใจผิดกันชื่อ ๆ แต่หมูข่อยหนีตายออก อีกคนป็นได้สิเข้าใจกันถึก ไทบ้านเดือดฮ้อนอีหลี” (พวกคุณเข้าใจผิดกันเฉย ๆ แต่พวกเราต้องหนีตาย แล้วเมื่อไหร่จะเข้าใจกันซักที ชาวบ้านเดือดร้อนกันหมด)

นักศึกษาประจำหมู่บ้าน ขอส่งเสียงแบบปัญญาชนแทนชาวบ้านว่า “ขอเถอะนะ ขอพื้นที่สันติภาพแก่ประชาชนของท่านด้วยเถิด”